

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора

ЖУРБИ ІГОРЯ ЄВГЕНОВИЧА

на дисертаційну роботу Мірошніченко Тетяни Миколаївни на тему:
**«РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ШОС
У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»**, подану на
здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Протягом останніх півтора десятиліть Шанхайська організація співробітництва, як важливе регіональне інтеграційне об'єднання, що перебуває в активному процесі становлення, відіграє важливу роль у розвитку країн регіону. Планування ключових напрямків діяльності з питань безпеки в економічній сфері, зміцнення багатосторонніх контактів і практичної взаємодії у рамках ШОС є свідченням нового ступеня співпраці центральноазійських країн-учасниць Організації. Це зумовлює потребу дослідження актуальних аспектів міжнародного співробітництва країн регіону у контексті необхідності врахування їх національних інтересів у зазначених інтеграційних процесах.

Досвід функціонування ШОС, а також процес постійного узгодження актуальних завдань та системної трансформації господарської структури даної Організації, є надійною основою для реалізації потенціалу та вирішення нагальних проблем країн-учасниць. Зазначимо, що досягнення компромісних підходів до реалізації ефективних соціальних економічних заходів на основі вироблення спільної стратегії по питаннях, у яких держави-члени мають різні погляди на перспективи розвитку регіону. Вироблення спільних узгоджених дій щодо алгоритму розв'язання сучасних світогосподарських проблем, обумовлюють актуальність дисертаційної роботи Мірошніченко Тетяни Миколаївни на тему: «Розвиток економічного співробітництва країн ШОС у контексті світових інтеграційних процесів».

2. Зв'язок дисертаційної роботи з напрямками наукових досліджень

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та науково-дослідної теми «Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин» (№ державної реєстрації 0116U001990), у межах якої здійснено дослідження особливостей економічного співробітництва країн ШОС на регіональному та глобальному рівнях (довідка № 131-05/19 від 2.05.2019 р.).

3. Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій базується на використанні монографічних досліджень вітчизняних та зарубіжних економістів, офіційних статистичних та аналітичних матеріалів міжнародних організацій (групи Світового банку, СОТ, МВФ, ОЕСР, Європейської Комісії, UNCTAD тощо) та низки рейтингових агенцій, дослідних центрів, аналітичних установ, матеріали й аналітичні звіти статистичних відомств країн-членів ШОС, а також Державної служби статистики України.

Крім того, достовірність результатів проведеного дослідження забезпечується використанням загальнонаукових методів зокрема: статистичного аналізу, економіко-математичного моделювання, діалектичного методу наукового пізнання, компаративного аналізу, тощо.

4. Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну та були отримані особисто дисертантом:

У ході дослідження здобувачем розроблено методичний підхід стосовно дослідження розвитку економічного співробітництва в умовах світових інтеграційних процесів на прикладі ШОС, який включає п'ять етапів:

дослідження передумов та етапів розвитку економічної інтеграції в межах ШОС; визначення механізму економічної взаємодії країн ШОС; аналіз чинників розвитку економічного співробітництва країн ШОС у регіональному та глобальному вимірах; обґрунтування стратегічних напрямів розвитку ШОС; визначення потенціалу та векторів перспективної взаємодії країн ШОС у регіональному та глобальному розвитку (підрозділ 1.3, стор. 76).

У роботі автором розроблено інституційно-функціональний формат економічної взаємодії країн ШОС, у якому на основі задекларованої даною організацією мети визначено її суб'єкти (країни-члени, країни-спостерігачі, країни-партнери по діалогу, а також інші країни, міжнародні організації та інтеграційні об'єднання світу), об'єкти (торговельно-економічні відносини, інвестиційна сфера, фінансова сфера, паливно-енергетичний комплекс, транспортно-комунікаційна інфраструктура, охорона здоров'я, освіта, наука, інформаційна безпека тощо), інститути (на вищому рівні та на рівні певних сфер та напрямів діяльності) та важелі впливу (організаційні та економічні), що мають бути спрямовані на успішну реалізацію спільних проектів ШОС (підрозділ 2.3, стор. 112).

Заслуговує наукової уваги запропонований автором алгоритм оцінювання економічного співробітництва країн ШОС у регіональному та глобальному вимірах за такими етапами: 1) Визначення тенденцій розвитку країн-членів ШОС та організації в цілому у порівнянні з іншими економіками світу. 2) Визначення глибини та динаміки інтеграційних процесів у ШОС. 3) Оцінка економічної та секторальної конвергенції в межах ШОС. 4) Висновки щодо тенденцій розвитку економічного співробітництва країн ШОС у регіональному та глобальному вимірах (підрозділ 2.3, стор. 114).

З метою обґрунтування стратегічних напрямів розвитку ШОС з урахуванням чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, а також цілей та мотивів країн-членів ШОС здобувачем розроблено механізм формування стратегічних напрямів поглиблення економічної інтеграції з урахуванням її співпраці з Україною, що включає чотири основних блока: зіставлення факторів зовнішнього та внутрішнього середовища для визначення стратегічних пріоритетів розвитку ШОС; моделювання товаропотоків між країнами-

учасниками, визначення інтеграційного потенціалу її розвитку; обґрунтування векторів перспективної взаємодії, спрямованих на поглиблення інтеграційної активності в ШОС, а також визначення можливостей і обґрунтування доцільності та пріоритетних напрямів її співпраці з Україною (підрозділ 3.1, стор. 151).

Цінними з практичної точки зору є запропоновані автором вектори перспективної економічної взаємодії: транспортно-логістичну, спрямовану на зменшення вартості й тривалості зовнішньоторговельних операцій (розвиток транспортно-логістичного забезпечення стиковок транспортних вузлів на кордонах країн-членів ШОС; гармонізація та уніфікація транспортно-логістичних операцій, введення єдиних норм їх проведення; здійснення митної оптимізації тощо), та інноваційно-інвестиційну взаємодію, спрямовану на забезпечення стимулювання інвестиційної активності країн ШОС (визначення пріоритетних напрямків фінансування актуальних проектів та сприяння науково-технічному розвитку та фінансуванню високотехнологічних проектів, що відповідають цілям більшості країн-учасників ШОС; забезпечення контролю за реалізацією виконання всіх етапів реалізації проектів тощо) (підрозділ 3.3, стор. 174-177, 191-192).

5. Повнота викладення результатів в опублікованих роботах

Матеріали дослідження Мірошніченко Т.М. в достатній мірі висвітлені у наукових працях автора. Основні положення і результати дослідження викладені автором у 16 наукових працях, із яких 5 статей опубліковані в наукових фахових виданнях (у тому числі 4 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 1 – у закордонному періодичному виданні), розділ у монографії, 9 тез доповідей – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 6,8 д.а., із яких здобувачеві належить 6,1 д. а.

Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає необхідним вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

За змістом дисертація та автореферат оформлені відповідно до

встановлених вимог МОН України, при цьому автореферат ідентично узагальнює та відображає основні положення, викладені у дисертації.

6. Теоретичне і практичне значення одержаних результатів

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає у поглибленні науково-теоретичних засад дослідження розвитку економічного співробітництва країн ШОС у контексті світових інтеграційних процесів та обґрунтуванні пріоритетів економічного співробітництва України з країнами ШОС.

Практичні рекомендації, наукові розробки, висновки та пропозиції автора, викладені в дисертації, впроваджено в діяльність Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації при підготовці аналітичних матеріалів з питань розробки напрямів зовнішньоекономічної діяльності регіону. Також впроваджено Управлінням інноваційного розвитку та іміджевих проектів Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради при підготовці проекту «Стратегія розвитку міста до 2030 року», що дозволило визначити стратегічні напрями розвитку міста. Зазначимо, що наукові розробки також використовуються на факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна при розробці методичного забезпечення і викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини» та «Світова економіка», що підтверджується відповідними довідками.

7. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

8. Дискусійні положення та недоліки щодо змісту дисертаційної роботи та автореферату

Залишаючи загалом високий науковий рівень дисертаційної роботи Мірошніченко Т.М., слід зауважити, що робота не позбавлена певних недоліків та дискусійних положень, до яких слід віднести такі:

1. При дослідженні концептуальних засад формування та розвитку світових інтеграційних процесів, автор робить висновок, що головною передумовою реальної економічної інтеграції країн є приблизно однаковий рівень економічного розвитку, сумісність господарських механізмів, соціально-економічна та правова однорідність (гомогенність), оскільки об'єднання різних за багатьма макроекономічними показниками країн не дозволяє здійснювати спільні проекти на паритетних засадах. Саме тому найбільш ефективною є інтеграція економічно розвинених країн. Однак, досвід ШОС демонструє протилежну тенденцію, що пояснюється сформованим рівнем економічної взаємозалежності і взаємодоповнюваності між країнами-членами. Тому варто було б пояснити механізми, які цьому сприяють (стор. 47-49).

2. Не зменшуючи наукової цінності запропонованого дисертантом методичного підходу до дослідження розвитку економічного співробітництва в умовах світових інтеграційних процесів на прикладі ШОС, що є одним із етапів визначення потенціалу та векторів перспективної взаємодії країн ШОС у регіональному та глобальному розвитку. Це дає можливість визначити рівні впливу показників, що характеризують торговельний обіг між країнами ШОС, оцінку впливу чинників розвитку економічного співробітництва країн ШОС на ВВП країн, та розробку гравітаційної моделі інтеграційного співробітництва країн-учасників ШОС. Проте варто зазначити, що, на наш погляд, методика не враховує рівень значущості кожного показника під час оцінювання, їх взаємозв'язок та взаємовплив, а результати аналізу досягаються за рахунок спрощення оцінки (стор. 76-77).

3. У роботі автором розроблено інституційно-функціональний формат економічної взаємодії країн ШОС, в якому на основі задекларованої мети визначено суб'єкти, об'єкти, інститути економічної взаємодії на вищому рівні та на рівні певних сфер та напрямів діяльності, а також важелі впливу за двома групами (організаційні та економічні), що мають бути спрямовані на успішну

реалізацію спільних проєктів ШОС (стор. 112, рис. 2.4). Проте, слід було вказати та визначити заходи інтенсифікації економічного співробітництва країн ШОС, що підвищило б практичну цінність роботи.

4. Позитивно оцінюючи розробку автором системи мультигравітаційних моделей зовнішньої торгівлі країн ШОС, на підставі формалізованих рівнянь лінійного типу зі стандартизованими даними з використанням функції натурального логарифмування, що дозволило провести комплексний аналіз зовнішньоторговельних потоків країн ШОС у межах інтеграційного об'єднання. Це дозволило б виявити ступінь впливу на зазначену групу показників, маємо зауважити, що показники інтенсивності регіональної торгівлі можуть бути високими не тільки з причини укладання інтеграційної угоди, але і з-за географічної близькості та низьких транспортних витрат, а також схожості культур і мов. Тим не менш, їх динаміка у часі при однакових умовах може вказувати на ефект торгівельної діяльності, отриманий у результаті інтеграційних зусиль. Тому конкретизація інструментів і механізмів стимулювання двостороннього економічного співробітництва країн ШОС значно підвищила б якість теоретичного та практичного дослідження автора (стор. 163-165).

5. Погоджуючись із висновком автора, що серед проблемних аспектів, які останнім часом актуальні для держав-членів ШОС, є пошук ефективних механізмів багатосторонньої торгово-економічної, інвестиційної, транспортної співпраці, посилення кооперації в сфері регіональної безпеки та інших, однак слід наголосити, що автор оминає питання енергетичної безпеки регіону. В даному ракурсі перспективним є проєкт створення енергетичного клубу на базі ШОС, який би об'єднав виробників та споживачів енергоносіїв (стор. 194-195) .

У дисертації є певні редакційні упущення та неточності. Загалом, висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки і цінності дисертаційної роботи.

9. Відповідність дисертації нормативним вимогам Міністерства освіти і науки України.

Структура дисертаційної роботи логічна, традиційна: вступ, три

розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Повний обсяг дисертації становить 321 сторінок комп'ютерного тексту, обсяг основного тексту становить 197 сторінку. Робота містить 58 таблиць, 20 рисунків, 10 додатки (на 81 сторінці). Список використаних джерел налічує 358 найменувань (на 37 сторінках).

Робота виконана у науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладу результатів, оформленням вона відповідає встановленим вимогам. Зміст автореферату адекватно відображає основні положення дисертації.

10. Загальні висновки по дисертаційній роботі

Дисертаційна робота Мірошніченко Тетяни Миколаївни «Розвиток економічного співробітництва країн ШОС у контексті світових інтеграційних процесів», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини, є самостійною завершеною науковою роботою. У даному дослідженні отримані нові науково обґрунтовані результати щодо векторів розвитку економічного співробітництва країн ШОС у контексті світових інтеграційних процесів та пріоритетів економічного співробітництва України з країнами ШОС, які мають практичне значення.

Опубліковані автором результати дослідження в дисертаційній науковій роботі та авторефераті повністю відображають основні положення змісту дисертації. Висловлені зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

За сукупністю якісних та формальних ознак щодо актуальності обраної теми, обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірності та новизни, повноти викладення результатів дослідження засвідчує, що подана до захисту дисертація «Розвиток економічного співробітництва країн ШОС у контексті світових інтеграційних процесів» відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та пунктам 9, 11, 12, 13, 14 чинного «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (із змінами і доповненнями, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. №656, від 30

грудня 2015 р. №1159 та від 27 липня 2016 р. № 567), а її автор – Мірошниченко Тетяна Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин та туризму
Хмельницького національного університету
Міністерства освіти і науки України

І.С. Журба

Підпис засвідчую:

Учений секретар,
кандидат технічних наук,
Хмельницького національного університету

Л.І. Тебляшкіна